

УКРАЇНСЬКА І ЗАРУБІЖНА БІОГРАФІСТИКА

УДК 930.1:94(4+7)

Ірина Федорів

НАУКОВА СПАДЩИНА ІВАНА ЛИСЯКА- РУДНИЦЬКОГО У КОНТЕКСТІ СЛАВІСТИЧНОГО ДИСКУРСУ АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті авторка аналізує окремі концептуальні, в тому числі методологічні, положення із наукової спадщини відомого українського вченого І. Лисяка-Рудницького, що стосуються славістичної тематики. Увагу привернули праці вченого, присвячені історії Східної Європи, Росії, СРСР, слов'янським народам загалом.

Ключові слова: Іван Лисяк-Рудницький, діаспора, історіографічний дискурс, славістика, радянологія.

Кожен історик ідентифікує себе з певною історіографічною традицією. В українській інтелектуальній думці є не так багато фундаторів наукових шкіл, династій, теоретиків, генераторів нових ідей, концепцій, образів і смислів. Серед таких ідейних та організаційних лідерів сміливо можемо назвати імена В. Антоновича, М. Костомарова, П. Куліша, М. Грушевського, В. Липинського та серед діаспорних учених – Д. Чижевського, І. Лисяка-Рудницького, О. Пріцака, Л. Винара та ін.

Зважаючи на популярні стереотипи та відсутність узагальнюючих досліджень з історії зарубіжної україністики та слов'янознавства, вважаємо актуальним завданням проаналізувати й охарактеризувати творчість видатного українського вченого діаспори ХХ ст. в контексті розвитку англо-американської історіографії – історика, есеїста, філософа, громадського діяча, професора Інституту українських студій при Університеті Альберти (Канада), науковця-ерудита – Івана Лисяка-Рудницького (1919–1984). У полі зору передусім перебуватимуть праці, присвячені історії Східної Європи, Росії, СРСР, слов'янським народам загалом.

У сучасній українській історіографії образ західної україністики та славістики фактично сформувався на специфічному колі джерел – україномовних рефлексіях та саморефлексіях представників передусім українського еміграційного середовища. Окреслена тема неодноразово порушувалась у працях О. Пріцака, І. Колесник, Н. Яковенко, Я. Грицака, О. Ясь, Н. Лаас, Т. Бевз, В. Яремчука, В. Кравченка та ін. [1–10].

Початок славістичних досліджень в Англії і США припадає на кінець ХІХ ст., однак до середини ХХ ст. славістика (передусім русистика) у науковій та освітній системі США, Канади та Великобританії займала маргінальне становище. Фаховий інтерес до історії Росії, Радянського Союзу та країн Східної Європи спостерігається з другої половини 1940-х рр. Цілком зрозуміло, що основною причиною, яка викликала посилене зацікавлення цим регіоном, стала “холодна війна”, яка характеризувалася ідеологічним, політичним, військовим і соціальним протистоянням США та СРСР [7, с. 11].

Зазначимо, що виникнення Канадського інституту українських студій в Альбертському університеті, Українського наукового інституту Гарвардського університету та українських кафедр у Гарвардському та Торонтському

університетах дали відчутний поштовх процесу подальшої реінтерпретації та реконтекстуалізації українського минулого. Українська історіографія стала набагато відкритішою для інтелектуальних новацій, особливо, коли в західній гуманітаристиці відбувся новий методологічний поворот, пов'язаний з розвитком культуральних студій.

Зрозуміло, що зміни у сфері українських студій, ще не означали, що вони ввійшли до *mainstream*'у західної славістики, русистики, радянології чи європейських студій. Впливовий журнал "Slavic review" відкрив свої сторінки для обговорення української історії лише через п'ять років після здобуття незалежності [10, с. 209].

Уряди та громадськість західних країн очікували від наукових експертів швидких відповідей на поставлені запитання, проте несподівано з'ясувалося, що таких спеціалістів з російської проблематики у західних країнах обмаль. З кінця 1940-х рр. на розвиток слов'язознавчих досліджень почали виділяти значні державні кошти. Відтоді й до середини 1990-х рр. славістика (Slavic studies, в поодиноких випадках Slavonic studies), радянологія (Sovietology) та вивчення регіону Східної Європи (East European studies) постійно отримували чи не найбільші дотації від урядових установ, громадських та університетських фондів. Таким чином, слов'язознавство і передусім радянологія, які за традицією організації наукового життя в англо-американському середовищі вирізнялися за географічним фактором (т. зв. "area studies", "регіональні студії"), а відтак включали в себе вивчення історії, соціології, економіки, політики, права, мови та літератури регіону, стали одними з найбільш популярних наукових спеціалізацій в англо-американському світі [7, с. 12].

Власне зусиллями українських учених, у другій половині ХХ ст. відбувається модернізація західного українознавства, насамперед історіографії, в тому числі й славістики та входження її до західного академічного середовища. Українські історики діаспори відчували гостру потребу в подоланні маргінального статусу української історіографії та виведення її з "інтелектуального гето", в якому вона перебувала. Адже більшість американських дослідників узагалі відмовляла українській історіографії в академічній легітимності, поділяючи в цьому стереотипи та упередження російських істориків, які визначали характер і напрямки розвитку американської славістики в повоєнний період. Як наслідок, науковий доробок українських істориків дуже рідко використовувався західними дослідниками в тих дисциплінах, які, безумовно, могли від цього лише виграти – славістиці, русистиці, радянології [10, с. 209].

Перебуваючи в несприятливому для себе оточенні, українські вчені були змушені, з одного боку, вести боротьбу за збереження власного професійного середовища, а з іншого – давати відповідь на нові інтелектуальні "виклики" сучасності. Складається враження, що в 60-х рр. ХХ ст. налаштованість на ідейнодисциплінарний континуїтет, збереження зв'язку між поколіннями виразно домінували над несміливими спробами ревізії національно-історичного канону. Українська історіографія залишалася зорієнтованою на національно-державницьку парадигму початку ХХ ст. і приділяла мало уваги змінам, які відбувалися в соціально-гуманітарних дисциплінах на Заході.

Ідейний консерватизм і сумніви в науковій респектабельності українських історичних студій в Америці, крім того, зумовлювалися їхнім традиційно тісним зв'язком із політикою. Безпосередня залежність української історіографії від політичної кон'юнктури лише поглибилася в умовах "холодної війни". Цьому сприяли також особливості світогляду багатьох представників української еміграції, сформованого, крім усього іншого, персональним досвідом виживання у тоталітарному суспільстві, безпосередньою участю в політичній, в тому числі збройній боротьбі [10, с. 210].

Американська історіографія не могла не відчувати потреби оновлення власного інструментарію. Цей процес супроводжувався численними інтелектуальними новаціями, зокрема, зверненням до соціальних наук (соціології, політології, економіки, антропології), творів К. Маркса, М. Вебера, представників школи “Анналів” тощо. Методологічні зміни в історіографії торкнулися й таких молодих, але динамічних дисциплін, як американська славістика та радянологія. Приблизно до початку 70-х рр. ХХ ст. американська радянологія залишалася доменом економістів, політологів і соціологів. Коли нею зайнялися професійні історики, вони сформулювали потребу відмовитися від тоталітаристської парадигми в поясненні радянського феномену, яка домінувала серед американських русистів приблизно до середини 60-х рр. ХХ ст. [10, с. 210]. Її місце невдовзі посіла інша, так звана модернізаційна парадигма, з якою пов’язаний розвиток “ревізіоністської” школи вивчення історії Росії та СРСР. Чи не найголовнішим інтелектуальним викликом, із яким зіткнулася українська історіографія на Заході в середині ХХ ст., стала потреба ревізії традиційного національного нарративу, затиснутого в лещатах двох найвпливовіших феноменів модерної доби – націоналізму та комунізму. Необхідно було здійснити реконцептуалізацію та реконтекстуалізацію українського історичного процесу з урахуванням специфіки тогочасної західної гуманітаристики та соціально-політичних наук. Зрозуміло, що тим самим основний акцент мусив бути перенесений з героїзації та віктимізації української історії на пошуки внутрішніх причин власних поразок і невдач [10, с. 211].

Ці та інші нові тенденції уже чітко простежуються у наукових інтересах та творчій спадщині І. Лисяка-Рудницького. Зокрема, увагу історика привертають політичні та національні питання; еволюція української й російської політичної думки; на перший план виходять проблеми ідентичності, мови, ментальності слов’янських народів; вченим актуалізується тема спадкоємності Російської імперії та радянської держави, активізуються дискусії з приводу того, чи СРСР – імперія, і якщо так, то з якими характеристиками, і чи можна в такому разі вважати Україну колонією; спостерігається інтерес і до теми сталінізму як ключової для осмислення всієї історії СРСР; посилюється увага до особливостей національних відносин у СРСР.

Зміни в англо-американському науковому середовищі, які й започаткували власне англomовну україністику (Ukrainian studies) як науково легітимну дисципліну, припадають на другу половину 1960-х рр. [7, с. 20]. Власне визначальним фактором став прихід у науку нового покоління вчених українського походження. Саме у цьому середовищі зародилася ідея відсепарувати інтелектуально та інституційно українознавчу проблематику від російських студій, причому зробити це у спосіб прийнятний і легітимний в очах західної наукової спільноти.

Як результат реалізації на практиці цього проекту в англо-американській освітньо-науковій системі постали такі інституції, як кафедра української історії, заснована у 1968 р. (очільники – Омелян Пріцак, Роман Шпорлюк, Сергій Плохій), кафедра української літератури і кафедра мовознавства з 1973 р. (на першій працював Григорій Грабович, на другій – Майкл Флаер) у Гарвардському університеті, Український науковий інститут Гарвардського університету (США), заснований зусиллями Омеляна Пріцака у 1973 р., Канадський інститут українських студій Альбертського університету, що постав у 1976 р. завдяки активності Манолія Лупула та Петра Саварина. Слід згадати також кафедру українських студій при Торонтському університеті, засновану на початку 1980-х рр., професором якої був Пол Магочій; кафедру української культури та етнографії ім. Гуцуляків при Альбертському університеті (1989); кафедру українських студій Оттавського університету (1993) тощо. Було засновано

періодичні видання нового типу – “Harvard Ukrainian Studies” та “Journal of Ukrainian Studies”, що суттєво посилили існуючу до того англomовну українознавчу періодику – “The Ukrainian Quarterly” та “The Ukrainian Review” [7, с. 21].

Внаслідок цього англо-американські українознавчі наукові інституції опанували період української історії до початку ХХ ст., тоді як історія України ХХ ст. продовжувала перебувати у складі радянології.

Остання за масштабами свого розвитку в англо-американській науці далеко перевищувала скромні зусилля західних українознавців, однак зосереджувалася переважно на Радянському Союзі загалом, не занадто виокремлюючи й толеруючи національну історію [7, с. 21]. До того ж радянологи у методологічній та термінологічній площині часто ототожнювали СРСР лише з Росією, вважали їх чи не синонімічними термінами щодо однієї й тієї ж держави. Це виявлялося, зокрема, у тому, що англо-американські дослідники оперували даними щодо російської території, а висновки, отримані на їх основі, поширювали на весь СРСР. Чи, наприклад, у вживанні окремих термінів, коли росіян називали “титульною національністю”, а всі інші нації та етноси – “національними меншинами”. Такі загалом поширені методологічні викривлення дали підстави деяким зарубіжним ученим критикувати англо-американську історіографію за спрощений підхід до національної проблематики в межах Радянського Союзу та нівелювання національно орієнтованих досліджень, зокрема й україністики [7, с. 22].

Важливим викликом для українських істориків на Заході стало також включення радянської історії в український національний наратив. На практиці це означало подолання дисциплінарних бар’єрів між політичними студіями та традиційною історичною наукою. Отже, необхідно було переосмислити місце й значення радянської доби в українській історії. Ця проблема, як відомо, не розв’язана українською історіографією до сьогодні. Тим важче було її вирішувати в період протистояння двох світових систем, з урахуванням її політичної гостроти та мінливої кон’юнктури. Саме І. Лисяку-Рудницькому вдалося здійснити чи не найбільш проникливий на той час аналіз історичного феномена Радянської України та перспектив її подальшого розвитку [10, с. 211].

Він спробував по-новому осмислити історичний феномен “бездержавності” українського історичного процесу, українсько-російські, українсько-польські та українсько-єврейські відносини, роль радянських інституцій у процесі національного будівництва, а також проблеми, пов’язані з рівнем зрілості національного руху на початку ХХ ст. тощо. Без подібної “синхронізації” українських студій з тогочасною американською славістикою навряд чи став би можливим пізніший конструктивний діалог між ними [10, с. 212].

Те, що вважали за “слабкість” української історії або за її “вади”, порівняно з уявними стандартами європейських держав на кшталт Франції й Англії, мало бути перетворене на “силу” нової історіографії. Власне мінливість кордонів, взаємопроникність культур, історично багатокультурне суспільство може зробити українську історію “модерним” полем дослідженням.

До України, хоча й не виокремлюючи її зі степового простору російського Півдня, концепцію т. зв. фронтиру вперше застосував у 1964 р. американський історик Вільям Мак-Ніл у праці “Європейський степовий фронтір, 1500–1800” [3, с. 168–169; 11]. Вчений використав Веббове поняття Великого фронтиру до суспільств Східної Європи й зосередився на європейсько-османському пограниччі, наголосивши на істотному впливі умов фронтиру на внутрішній розвиток Австрійської, Російської, Турецької імперій, Польського й Угорського королівств, Волоського, Молдавського, Трансильванського князівств Подунав’я, України та Кримського ханства [12, с. 59].

Дослідження привернуло увагу українських діаспорних учених, а І. Лисяк-Рудницький відгукнувся на неї окремою публікацією [13]. Це співпало в часі з відживленням міжвоєнної візії України як простору “між Сходом і Заходом”: вперше на цьому вчений акцентує увагу у доповіді на Слов’янському історичному конгресі 1963 р., пізніше опублікованій як стаття “Україна між Сходом і Заходом” [13]. Прикметно, що для підкріплення своїх міркувань автор звернувся до концепції американського історика Ф. Тернера, називаючи американський Дикий Захід “відповідником українського Дикого Поля”. Зауважимо, що Ф. Тернер уперше висунув тезу про зумовленість індивідуалістичної специфіки американського суспільства відкритими просторами Дикого Заходу. Популярні в Сполучених Штатах “фронтир-студії” Тернерових дослідників переросли після Другої світової війни у міжнародний напрям компаративного вивчення “погранич” – зон, де в “прикордонному взаємообміні” стикаються та взаємно пристосовуються різні культури. Мірою розширення проблематики погранич стала також очевидною “пористість” імперських кордонів, що руйнувало доти панівний в історіографії образ імперії як герметично закритої держави, яка з метрополії контролює всіх і все. Це дало поштовх до виокремлення в студіях над імперіями практично самостійного напрямку, що спеціалізується на дослідженні “внутрішніх кордонів” їхнього простору – стосунків центру з прикордонними зонами, взаємин влади з елітами й народами околиць, механізмів інтеграції околиць до структур імперії [3, с. 168].

На теоретичному та методологічному рівнях упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст. у англо-американській історіографії сформувалося кілька наукових концепцій щодо Радянського Союзу – тоталітаристська, ревізійністська, транзитологія, постколоніальна теорія та імперська перспектива та ін. [7, с. 16]. У сучасній історіографії популярністю стали користувалися також культурна історія, історія повсякденності, історія пам’яті, вивчення “сталінської суб’єктивності” тощо [7, с. 18].

Теорія постколоніального розвитку – одна з провідних концепцій у гуманітарній науці останніх десятиліть. Початок їй поклали дослідження Едварда Саїда, зокрема публікація його праці “Орієнталізм” (1978) [14].

Постколоніальна свідомість українських інтелектуалів на Заході була толерантнішою, гнучкішою, ідейно розмаїтою й плюралістичною, ніж скажімо, антиколоніалізм мислення М. Грушевського. Для постколоніальної свідомості характерна рецепція понять “колоніалізм”, “колоніальний”, спроби їх визначення та впровадження низки новітніх понять і формул на кшталт “імперська політична концепція”, “імперська цивілізація”, “малоросіянізація”, “нео-Малоросія” тощо [2, с. 340].

Іван Лисяк-Рудницький порушує дані концептуальні питання у працях “Роля України в новітній історії” [15], “Русифікація чи малоросіянізація” [16], “Радянська Україна з історичної перспективи” [17], “Проти Росії чи проти радянської системи” [18], “Новий Переяслав” [19], “Україна в еволюції радянської системи” [20]. У них учений, на відміну від представників діаспорної літератури й публіцистики, котрі “залюбки лають московський імперіалізм і колоніалізм”, по-новому демонструє ці поняття. Ідеться про основний концепт постколоніальної свідомості – “колоніалізм”. В есе “Роля України в новітній історії” І. Лисяк-Рудницький наголошує, що поняття “колоніалізм” було запозичене “істориками-економістами раннього радянського періоду (М. Слабченко, М. Яворський, О. Оглоблин, М. Волобуєв)” з марксистського арсеналу задля “визначення становища України в колишній царській імперії” [15, с. 149]. І. Лисяк-Рудницький розглядає різні погляди щодо розуміння колоніалізму. Так, якщо М. Слабченко “вважав Україну колонією *sui generis*”, то О. Оглоблин заперечував сам факт того, “що Україна була “колонією Росії””. На

думку О. Оглоблина, Росія проводила “колоніальну політику на Україні, зокрема в царині економічній”, а сам термін “колоніалізм” є “не цілком відповідний для Східної Європи”. І. Лисяк-Рудницький не згоден із текстуальними практиками марксистів, які воліли “кожну форму національного поневолення називати колоніалізмом”. На його думку, поневолення й колоніалізм – не тотожні поняття [2, с. 340]. Як і О. Оглоблин, він не вважає даний термін релевантним для Східної Європи, себто колоніалізму в класичному розумінні тут не було. Термін колоніалізм, на думку вченого, “треба застосовувати тільки в тих випадках, коли держава-метрополія, експлуатуючи завойовану країну у своїх інтересах, не прагне до національної асиміляції населення останньої” [15, с. 158–159]. Іншими словами, І. Лисяк-Рудницький спростовує тезу про колоніальний статус України в межах Російської імперії, проте не відкидає цього явища як такого: “Царська Росія мала справжні колонії, як Закавказзя та Туркестан, але Україну годі зараховувати до них” [15, с. 149]. Учений стверджував, що царська адміністрація розглядала українські землі як корінні провінції імперії і тому забезпечувала в них за допомогою іноземних інвестицій навіть вищі темпи індустріального розвитку, ніж у центральних регіонах країни.

В одній із дискусій, в якій брали участь І. Лисяк-Рудницький та О. Оглоблин, останній у зв’язку із зазначеним твердженням І. Лисяка-Рудницького спочатку зауважив, що висловлювання про колоніальне становище України в Російській імперії лише констатує, що російський уряд проводив в Україні колоніальну політику, однак згодом, відчуваючи, мабуть, суперечливість між формулюванням своєї основної тези і таким її уточненням, погодився, що термін “колоніалізм” не цілком відповідає реаліям Східної Європи.

Отже, у постколоніальному дискурсі І. Лисяка-Рудницького переплетені колоніальні й антиколоніальні структури мислення: з одного боку, імперська адміністрація відносила Україну “до ядра корінних провінцій європейської Росії”, а український Південь за темпами економічного зростання випереджав “московський центр”, з іншого боку, господарська політика уряду була несприятлива для українських інтересів, тобто Україна “несла на собі надмірний податковий тягар”. Відтак, колоніальний тиск був найпомітнішим в економічній сфері [2, с. 341].

Відповідно до постколоніального мислення І. Лисяка-Рудницького, Україна не є російською колонією у класичному розумінні цього слова через присутність в її соціально-політичному житті таких явищ, як російщення та асиміляція. У ХІХ ст. перед українським народом постала “дилема щодо вибору між асиміляцією з російською нацією та утвердженням власної окремої національної індивідуальності” [15, с. 159]. Успіхи асиміляційної політики І. Лисяк-Рудницький пояснював не лише репресивними заходами царського уряду, а більш глибокими, соціально-психологічними чинниками, як-от “велетенський престиж великодержави та блискучої імперської цивілізації”, який зваблював багато українців. Водночас імперська адміністрація “провадила війну на знищення всіх, навіть найбільш невинних, виявів української національної самосвідомості”, “пропонуючи “вірним малоросам” нагоди для кар’єри, визнання та матеріальних користей” [15, с. 160].

За радянських часів Росія стає “законним спадкоємцем традиційної російської державності”, а УРСР – “компромісом між фактом відновленого російського панування” та здобутками Української революції, які “вже не можна було викреслити” [15, с. 165]. До останніх дослідників відносить глибоку “мутацію” духовності українського народу, його перетворення на “модерну націю”, а також зміну структур східноєвропейського простору: “Відродження України [...] поруч із Великоросією і Польщею” [2, с. 342; 15, с. 165].

Зміни після Другої світової війни у Східній Європі знаменували поширення імперської сфери Москви та остаточне здійснення територіальної програми українства – “консолідації всіх земель з українськомовним населенням в одному українському політичному тілі” [16, с. 473]. Попри те, що слово “малорос” вийшло з ужитку, “імперська політична концепція”, яка крилася за цим словом, залишалася чинною. У такому контексті УРСР, за висловом дослідника, “є своєрідною нео-Малоросією” [16, с. 474]. Небезпека полягала у практиках переоцінки російщення й недооцінки “малоросіянізації”. І. Лисяк-Рудницький використовує останній термін як синонім асиміляції. Царській адміністрації вдалося “державно і культурно асимілювати провідні шари населення України, а народні маси консервувати в стані національної пасивності та аморфності” [16, с. 474–475]. Радянський режим також прагне накинути українському народові “спільну з Росією політично-державну свідомість та спільну “високу” культуру”. Саме у цьому й полягає зміст концепції “злиття націй”, “єдиного радянського народу”, констатує І. Лисяк-Рудницький [16, с. 474]. Вчений стверджував, що тоталітарний режим за своєю природою не допускає децентралізації влади, а тому проголошений в Конституції СРСР “радянський федералізм” є насправді фікцією. Разом з тим він наполягав на тому, що реальний федералізм в СРСР все-таки існує, бо має реальний зміст – багатонаціональний склад населення СРСР. Отже, радянські республіки, незважаючи на те, що вони були повністю підпорядковані Кремлю, є національними державами реальних живих народів [21, с. 426]. Радянський федералізм виконував подвійну функцію, підкреслював науковець: з одного боку, він служив конституційним оформленням панування Москви над неросійськими націями Союзу; з другого – сам факт існування окремих республік, що організовані за національними прикметами, стверджує відрубність неросійських народів, скріплює їхню самосвідомість, сприяє їхній кристалізації в модерні нації [21, с. 427].

Ще наприкінці 1950-х рр. І. Лисяк-Рудницький зробив прогноз щодо майбутньої долі тоталітаризму в СРСР. На його переконання, владний режим в СРСР був здатний на “відлиги”, але не на демократизацію, яка порушувала б монополію державної (комуністичної) партії в управлінні єдиною країною. У зв’язку з цим він стверджував, що коли під зовнішніми або внутрішніми ударами заламається політична диктатура в СРСР, то за цим неминуче настане розвал усієї радянської суспільно-господарської системи єдиної країни [22, с. 37].

Під політикою радянізації, вчений передусім вбачав те, що з української історичної пам’яті усунули всі історичні фігури, які символізували автономні чи самостійні прагнення, як-от І. Мазепу, С. Петлюру, М. Грушевського, М. Хвильового чи С. Бандеру. “Це не була політика русифікації в точному розумінні цього слова: російську історію теж було піддано таким маніпуляціям, хоча, зрозуміло, значно меншою мірою. Це була політика советизації” [16, с. 471–476]. Як образно висловився І. Лисяк-Рудницький, що історичний канон радянської України нагадував величезний палац, із постаментів якого усунули більшість історичних фігур, але кожен його кут нагадував про цих “страшних примар” [19, с. 303].

Значимо, що період другої половини 50-х – першої половини 60-х років минулого століття викликав особливий інтерес у вченого. І. Лисяк-Рудницький присвятив йому цикл статей: “Новий Переяслав” [19], “Україна в еволюції радянської системи” [20] і “Проти Росії чи проти радянської системи?” [18], “Переяслав: історія і міф” [23]. Усі статті присвячені аналізу українсько-російських відносин. Автор окремо виділяє період після смерті Сталіна, правління М. Хрушова. Аналізуючи проблеми українсько-російських відносин у повоєнний період, історик переконує в тому, що їх динаміка визначалася не тільки і навіть не стільки зміною вождя, скільки об’єктивними зрушеннями в

самій тоталітарній системі. Оцінки кроків М. Хрущова, які містяться у цих статтях, актуальні для сучасних дослідників. Тепер ми можемо оцінити й те, наскільки мав рацію І. Лисяк-Рудницький у своїх довгострокових прогнозах динаміки українсько-російських відносин. Вчений вірно оцінював внутрішню нестійкість тоталітарної системи в умовах невжиття методів масового терору і правильно підкреслював, що ця нестійкість зумовлена колосальним прихованим потенціалом національно-визвольного руху [20].

Звісно, постколоніальний український дискурс І. Лисяка-Рудницького інший, ніж у західних постколоніальних критиків та незахідних інтелектуалів у площині плурачання колоніалізму на російському імперському ґрунті й національних прагнень України [2, с. 342].

Зрештою, головна різниця, як стверджував І. Лисяк-Рудницький, між Україною та Росією полягає не в мові чи культурі, а в різних політичних традиціях, у різних типах стосунків між суспільством і державою [15, с. 152]. Вчений не знаходив феодальних рис у Московській державі після періоду опричнини царя Івана IV, яка знищила корпоративні права землевласників. Усі соціальні групи в цій державі, у тому числі й привілейовані, однаково потерпали від сваволі монарха в тому, що торкалося безпеки особи і прав власності. На думку вченого, друга, після опричнини “революція згори”, якою були реформи царя Петра I, не внесла нічого істотного в російську державність і соціально-економічну структуру російського суспільства. Незважаючи на вестернізацію, тип російської державності залишався глибоко відмінним від західноєвропейських зразків. І. Лисяк-Рудницький погоджувався з висловом М. Сперанського, що російське суспільство складається з рабів царя – дворян, і рабів дворян – селян-кріпаків.

Історію Росії багато американських учених розглядають як історію національно однорідного обширу, а не як багатонаціональну імперію, що її, з цієї точки зору, треба порівнювати з колишніми Османською та Австрійською імперіями. Більше того, вчений вважав, що наслідком цього є одностороннє та недостатнє розуміння східноєвропейського історичного процесу. Виправлення цього вимагало б глибокої ревізії традиційних історичних перспектив, а цьому заважала велика сила інтелектуальної інертності [15, с. 166]. “Україна є рівночасно і східною й європейською” [15, с. 167].

Таким чином, пошуки власної ідентичності нацією, культурною групою, особистістю завжди сприймаються як прояв інтелектуальної свободи, акт свідомого вибору чи протесту проти будь-якої стандартизації та унормування.

Тож радянологія, як наукова дисципліна у складі англо-американської гуманітаристики та соціальних наук другої половини ХХ ст. була доволі специфічним явищем. Мабуть, це один із найяскравіших прикладів у світовій історіографії, на якому можна вивчати класичну для істориків проблему суб’єктивності історичного дослідження. Адже саме у радянології вплив позанаукових чинників набув таких масштабів, що деякі дослідники взагалі відмовляють розробкам англо-американських спеціалістів на радянську тематику у науковому статусі. З нашого погляду, така категоричність надмірна, адже не слід забувати, що функція радянології полягала таки в максимально правдивій, експертній оцінці СРСР. Істинної інформації потребував насамперед американський уряд – головний спонсор цих досліджень, щоб на їх основі вибудувувати стратегію взаємовідносин із Кремлем [8].

Відзначимо, що в сучасній англо-американській історіографії щороку більшає праць, засадничим принципом яких є означування Радянського Союзу як імперії (“імперія позитивної дискримінації” Тері Мартіна, “імперія націй” Френсіна Гірша, “імперіалізм як вища стадія соціалізму” Юрія Сльозкіна, “імперія пам’яті” Сергія Єкельчика тощо [7, с. 19].

Аналізуючи різні аспекти творчості І. Лисяка-Рудницького із славістичної проблематики, привертають увагу два запитання, з якими свого часу Роман Шпорлюк звернувся до Юрія Шевельова в одному з листів: “Чому українці після Емського указу не створили підпільного навчання української мови, подібно до литовців, які протиставили політиці царизму організований громадський рух, в результаті якого до 1918 р. майже ліквідували неграмотність у суспільстві? Чому сучасні українські професори з Заходу викладають і говорять російською, відвідуючи Київ?” Запитання, зрозуміло, мали риторичний характер. Мабуть, саме тому адресат не дав на них відповіді. Проте подібні питання завжди виникають у переломну добу пошуків нових відповідей на старі проблеми.

Іх можна було спробувати знайти, виходячи за межі власне української історії та звертаючись до студій з минулого регіону Східно-Центральної Європи. У свою чергу, це означало потребу переосмислення відносин українців із їхніми історичними сусідами, передусім поляками та росіянами. Необхідно було по-новому переглянути ті компоненти національного наративу, що сформульовані в часи гострого українсько-польського протистояння. Ця болюча для багатьох учасників українських визвольних змагань 20–40-х рр. ХХ ст. проблема порушена в одному з листів І. Лисяка-Рудницького за 1976 р.: “тепер, коли відійшов у минуле старий конфлікт, стає ясным, скільки ми маємо спільного з поляками й як добре ми можемо з ними розумітися”. Відомо, що саме представники польської та української інтелектуальної еміграції після Другої світової війни започаткували діалог істориків, який сьогодні виглядає цілком успішним, особливо на фоні українсько-російського “діалогу”... [10, с. 211].

Однією з провідних тем у творчості І. Лисяка-Рудницького була проблема українсько-польських стосунків. Учений мав план заохочення докторантів та наукових працівників до дослідження історії польсько-українських стосунків міжвоєнного періоду. Науковець неодноразово виступав на міжнародних конференціях з відповідної славістичної проблематики, брав участь у наукових дискусіях. Так, у вересні 1953 р. на засіданні Ліги незалежності Польщі Іван Павлович виголосив доповідь “Україна і Польща на тлі середньо-східної Європи”. 9 травня 1959 р. виступив на конференції, яку проводив Генеральний секретаріат УГВР та видавництво “Пролог” з доповіддю “Польща й Україна”. Вчений обговорював з редактором паризького польськомовного журналу “Культура” можливість проведення в Мюнхені неофіційної конференції про польсько-українські стосунки.

У 1975 р. І. Лисяк-Рудницький працював у краківських архівах, його цікавили матеріали, пов’язані передусім з історією української політичної думки в Галичині в добу “весни народів” (1848). Учений також познайомився з побутом польського народу, зустрівся з відомими науковцями [9, с. 204]. Враження від перебування в Польщі дали підстави йому зробити висновки, що “передумови для польсько-українського наукового й навіть політичного діалогу більш сприятливі, ніж мабуть коли-небудь” [9, с. 205].

Результатом цих славістичних зацікавлень ученого стали статті, присвячені діяльності поляків-українофілів – церковного і громадського діяча, політичного мислителя Іпполіта Володимира Терлецького, письменника й історика Міхала Чайковського та науковця й викладача Францішека Духінського [24–26]. Праці об’єднує проблема польських впливів на розвиток української суспільної думки у ХІХ ст.

На замовлення НТШ, І. Лисяк-Рудницький у співавторстві з В. Кубійовичем, О. Оглобліним та Б. Кравцівим для “Енциклопедії Українознавства” підготував статті “Поляки на Україні” та “Польща й Україна” [27–28].

Серед наукової спадщини вченого в галузі полоністики слід виокремити також статтю “Польсько-українські взаємини: тягар історії”, надруковану свого

часу в збірнику матеріалів наукової конференції, присвяченій польсько-українським стосункам (Канада, 1977 р.) [29].

Із ключових думок автора, слід назвати наступні твердження: польсько-українські взаємовідносини значною мірою визначили шляхи історичної долі обох народів; незважаючи на численні взаємозбагачення обох народів і випадки взаємодіючої співпраці, поляки й українці в минулому не заснували своїх політичних взаємин на задовільних, а тим більше міцних підвалинах. Ця невдача і затяжні польсько-українські конфлікти в їх результаті мали катастрофічні наслідки для обох народів. Польсько-український конфлікт був насправді головною причиною втрати національної свідомості і Україною і Польщею в двох різних епохах – у XVII ст. та в XX ст. [29, с. 83]; стороною, відповідальною за минулі невдачі в польсько-українських стосунках, учений вважав поляків. “Як правило, сильніша сторона завжди веде перед у визначуванні характеру взаємовідносин між суспільствами. Отже, сильніша сторона несе більшу відповідальність. Історична документація показує несхибно, що Польща від пізнього середньовіччя загалом була сильніша і більш розвинена, ніж Україна” [29, с. 84]

При цьому, І. Лисяк-Рудницький не знімав вини і з українців у польсько-українських відносинах, зазначаючи, що “нездібність поляків і українців поприятельськи розв’язати свої розходження вже двічі спричинила знищення України і Польщі і мостила шлях російському тріумфові” [29, с. 104].

Найбільшою перешкодою до польсько-українського порозуміння, – на думку вченого, – була неспівмірність національно-політичних програм обох сторін у своїй основі. Новітня українська політична думка спиралася на поняття етнічної національності та етнічно-мовних границь. Це не обов’язково означало політичне самостійництво. Більшість українських політичних мислителів і публіцистів XIX ст. не виходила поза вимогу культурного самовиявлення та обмеження самоуправління для українського народу в межах існуючих імперій, Росії та Австро-Угорщини. Натомість польські політичні ідеології базувалися на концепції історичного легітимізму, відновлення історичної Речі Посполитої в кордонах 1772 р. “Українські і польські територіальні претензії були настільки цілковито суперечні, що примирення через будь-який прагматичний компроміс було неможливе” [29, с. 94].

Розглядаючи період української національної революції 1917–1921 рр., вчений виділив у польсько-українських стосунках три етапи: 1) національно-культурна автономія польської меншини в Україні; 2) польсько-українська війна за Східну Галичину в 1918–1919 рр.; 3) союз між Польщею Пілсудського та Україною – Петлюри проти Радянської Росії в 1920 р. [29, с. 98]. Загалом історик позитивно оцінив політику Центральної Ради щодо національних меншин, назвав її кращим епізодом в історії польсько-українських взаємин. Докладно проаналізувавши ці взаємовідносини у зазначений період, І. Лисяк-Рудницький робить висновки про існування паралелей у польсько-українських стосунках XVII–XVIII ст. та XX ст. Зокрема, Ризький договір, на його думку, нагадував Андрусівську угоду 1667 р., оскільки обидва означали поділ України між Росією і Польщею. У XVIII ст. Правобережна Україна була “млиновим каменем на шії Речі Посполитої. Це ж саме можна сказати й про Галичину та Волинь у 20-х і 30-х рр. XX ст.”. Остаточний результат був також подібний в обох випадках: Польща, яка вперто прагнула віддати західноукраїнські землі вільній Україні, була вкінці змушена передати їх Російській імперії або Радянському Союзу; і сама Польща потрапила під російське панування [29, с. 104].

Завдяки активній участі І. Лисяка-Рудницького у наукових конгресах і конференціях, вченого добре знала міжнародна наукова громадськість. Особливу увагу привертають дискусійні виступи І. Лисяка-Рудницького під час

Інтернаціонального Конгресу історичних наук у Стокгольмі (Швеція, 21–28 серпня 1960 р.) та XII міжнародного історичного конгресу у Відні (29 серпня – 5 вересня 1965 р.). У рамках роботи цих конгресів, учений брав участь у дебатах Комісії Слов'янських студій (17–20 серпня 1960 р.) [30, с. 409]. Викликають інтерес його коментарі щодо виступів проф. О. Галецького (США) на тему “Проблема федералізму в історії Східно-Середньої Європи”, Е. Гельцле (Німеччина) “Проблема війни у Російській революції 1917 р.”, а також у зв'язку з виходом праць професора О. Галецького “Границі й поділові лінії європейської історії” та Й. Мацурека “Історія східних слов'ян” [30, с. 410–411; 21, с. 423]. Вчений підкреслює, що дослідження Й. Мацурека єдине серед наукових праць, в якому подається порівняльне дослідження історії трьох східнослов'янських народів, які автор розглядає незалежно, не підпорядковуючи один одному. Із резюме І. Лисяка-Рудницького випливає, що він схвалює порівняльний метод при дослідженні подібних тем [21, с. 423].

Власне, як університетський професор Сполучених Штатів, учений стояв перед практичною педагогічною проблемою: як наблизити американських студентів до розуміння східноєвропейського світу, який був для них “далеким і екзотичним”. І. Лисяк-Рудницький пропонує класифікувати народи Східної Європи за такими принципами: мовним (слов'янські і неслов'янські народи); релігійним (народи візантійської і латинської традиції, при цьому слід враховувати впливи протестантизму (наприклад, у Прибалтиці, Угорщині) та ісламу (Боснія, Албанія)); структурно-суспільним: народи, в яких основна суспільна традиція шляхетська, аристократична (поляки, угорці) та селянські, “плебейські” народи (болгари, українці). При цьому в окрему групу вчений пропонує зараховувати чехів, які єдині серед східноєвропейських народів мали сильну автохтонну міщанську верству буржуазії. До четвертого вагомого фактору І. Лисяк-Рудницький відносить вплив спадщини, що залишилась внаслідок правління трьох імперій: Османської, Австрійської і Російської. “Візьмім такі далекі одна від одної країни, як Латвія і Грузія, або Буковина і Словенія. В одній парі країн ми знайдемо спільні риси, що їх закарбувало на них російське панування, а в другій австрійське” [21, с. 424]. Далі вчений підкреслює, що, наприклад, поляки й чехи, котрі споріднені за мовою, глибоко відрізняються традиційною суспільною структурою. Зате поляки й угорці, що розмовляють кардинально відмінними мовами, мають дуже подібні шляхетські суспільні традиції. Серби й хорвати мають одну мову, але здиференційовані релігійно-культурними традиціями та турецькою політичною спадщиною в одному випадку й габсбурзькою – у другому [21, с. 424].

Як бачимо, вчений застосовував порівняльний метод дослідження для визначення місця кожного східно- й центральноєвропейського народу в загальному історичному процесі. Не заперечуючи ваги лінгвістичного фактора, історик підкреслював вагомість інших чинників, що диференціювали різні слов'янські й неслов'янські народи.

Порівняльний аналіз вчений яскраво застосовував, досліджуючи Французьку і радянську революції, критично ревізуючи, серед іншого, основні тези книжки відомого американського історика, професора Гарвардського університету Крейна Бринтона “Анатомія революції” [22, с. 29–37].

Серед інших аспектів дискусії на славістичну тематику, що порушувалися на згаданих вище конгресах і з якими був добре обізнаний І. Лисяк-Рудницький – це проблеми духовного розвитку Росії у другій половині XIX ст. [30, с. 413], особливості національних питань в Габсбурзькій монархії [30, с. 417], тема “Федералізм і федеральна держава в історії” [21, с. 425], питання методології історії та ін.

Заперечуючи формаційний підхід до історії, І. Лисяк-Рудницький застерігав, що відмова від марксистської “глобальної” періодизації історії не мала означати повернення до “локальних” схем, зокрема тих, що розвивалися українськими істориками дореволюційного часу і згідно з якими українська історія поділялася на “княжу добу”, “литовсько-польську”, добу “козацької держави” й “добу національного відродження”. У цих схемах він убачав штучну ізоляцію вітчизняної історії від широкого історичного контексту. Разом з тим він був згідний з висновком українських дореволюційних істориків, що середньовічна доба в Україні тривала довше, ніж на Заході (до Люблінської унії 1569 р.) [13, с. 7–9].

Можна підсумувати, що з ідейної точки зору англо-американська славістика та радянологія сформувалися під впливом кількох факторів. Безумовно, що визначальні позиції серед них займала політична еміграція з Радянського Союзу та країн Східної Європи. З революційної Росії виїхало чимало осіб, багато з яких були представниками інтелектуальних професій – професори, викладачі, науковці, філософи, письменники тощо. До Другої світової війни їхні фахові знання з російської і регіональної східноєвропейської історії не мали на Заході значного суспільного попиту, хоча частина з них отримала місця на кафедрах провідних американських університетів ще у 1920–1930-х рр. Ситуація суттєво змінилася з початком “холодної війни”. Власне англо-американські інтелектуали не були спроможні задовольнити тогочасну нагальну потребу в спеціалістах-слов’янознавцях. Відтак, на деякий час на перші позиції вийшли російські емігранти, котрі передусім взяли на себе функцію виховання нового покоління експертів-радянознавців, слов’янознавців і русистів, – Г. Вернадський, М. Карповіч, М. Ростовцев, Л. Страховський, Д. Святополк-Мірський, М. Трофімов, М. Флорінський та ін. Саме від своїх російських учителів перші повоєнні радянознавці перейняли не лише концептуальне, методологічне та термінологічне бачення усього регіону, а й певні національні та культурні стереотипи сприйняття російської й радянської історії [7, с. 15].

Зауважимо, що на сучасному етапі право на самостійність в англо-американській історіографії здобули лише такі періоди історії України, як ранньомодерний (який власне ставить питання появи українців як модерної нації) і пострадянський (коли для зарубіжного дослідника Україна з’явилася на політичній карті світу). Радянський період української історії все ще продовжує перебувати в ширшому інтелектуальному просторі вивчення Радянського Союзу загалом.

Проте до сьогодні українська історія на Заході, як і зовнішня політика української держави, постійно “затримується” між європейською та євразійською парадигмами своєї інтерпретації. Наскільки складний та суперечливий досвід подолання західним українознавством комплексу провінціалізму може бути цікавий для сучасної України? Відповідь на це питання залежить від того, як самі українські вчені розуміють стан своєї науки. Це запитання очевидно неодноразово ставив перед собою й І. Лисяк-Рудницький.

Омелян Пріцак припускає, що кількість англомовних читачів творів ученого свого часу переважала, над україномовними. Це стосується й реакції, тобто наукових дискусій, викликаних творами вченого. Вони переважно велися на сторінках англомовних видань, таких, як “Slavik Review”, “Harvard Ukrainian Studies”. Без перебільшення можна стверджувати, що приблизно десять англомовних есеїв І. Лисяка-Рудницького міцно увійшли у міжнародну історіографію й стали базовою лектурою як для студентів, так і викладачів історії Східної Європи на американському континенті [1, с. XVII]. У цьому зв’язку констатуємо, що вчений доклав багато зусиль для поширення об’єктивної інформації про найважливіші проблеми слов’янської й української історії для

читачів неукраїнців. Не забуваймо й того факту, що Гарвардська українська програма багато в чому завдячує своїм успіхом І. Лисяку-Рудницькому. Він “відкрив” світу і підготував О. Субтельного та З. Когута, які згодом стали відомими в Україні істориками.

Творчість ученого, присвячена важливим сторінкам слов'янської проблематики на сьогодні займає гідне місце серед слов'янознавчих досліджень зарубіжної історіографії. Олексій Ясь у публікації “Українська зарубіжна історіографія 1945–1991 рр. у світлі рефлексій її репрезентантів”, досліджуючи дискусії в українському еміграційному середовищі щодо майбутнього діаспорної науки, пишучи про І. Лисяка-Рудницького, відносить його до т. зв. модерністів, які виступали за найшвидшу інтеграцію до західного наукового середовища [5, с. 347].

Проте на практиці тривалий час перемагала традиціоналістсько-консервативна тенденція. Зважаючи на адаптаційний період у нових країнах, українці фактично втратили час, коли спеціалісти-слов'янознавці були найбільш актуальними в англо-американській історіографії. Проте й самі українці не поспішали включатися до системи англо-американської науки, вбачаючи своє завдання не в інтеграції до міжнародного наукового простору, а в збереженні чистоти наукової, мовної та інтелектуальної традиції українських суспільствознавчих наук. Складається враження, що українські наукові емігранти з відновленими чи новопосталими – Науковим товариством імені Тараса Шевченка, Українською Вільною Академією Наук в Америці та Канаді тощо – діяли в ізолюваному науково-інтелектуальному просторі, що не перетинався з англійською славістикою, яка саме знаходилася у процесі свого соціально-інституційного та теоретично-методологічного становлення [7, с. 20].

З огляду на події, що відбуваються в Україні сьогодні, коли відповідальним українським політикам й інтелектуалам не залишається іншого шляху до єдності України, як через розкриття потенціалу її багатоманітності, знову стають актуальними слова І. Лисяка-Рудницького: “кроком у цьому напрямі було б плекання широкого погляду на історію, що охоплював би всі аспекти нашого минулого, навіть ті, які свого часу вважалися несумісними. Потрібний такий спосіб мислення, який дає змогу мати в Лондоні одночасно пам'ятники Карлові I й Оліверові Кромвелю. Така постава не означає, що не можна критикувати окремих осіб, угруповання чи ідеї або ставати на якусь із двох протилежних сучасних позицій. Але вона вимагає всеохопного підходу, при якому минулі й сучасні надбання та матеріальні досягнення нації розглядаються як спільне надбання, а не як заслуга якоїсь одної фракції. І, навпаки, це також передбачає готовність узяти на себе частку моральної відповідальності за помилки і хиби своєї нації, навіть якщо їх припустилися окремі групи або особи” [31, с. 92–93].

Список використаних джерел

1. *Пріцак О.* Іван Лисяк-Рудницький як учений і “комунікатор” / О. Пріцак // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 1 / Пер. з англ. М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицака, А. Дешиці, Г. Киван, Е. Панкеевої. – К.: Основи, 1994. – С. XIII–XX.
2. *Колесник І.* Українська історіографія: концептуальна історія / І. Колесник. – К.: Інститут історії України НАН України, 2013. – 566 с.
3. *Яковенко Н.* Вступ до історії / Н. Яковенко. – К.: Критика, 2007. – 375 с.
4. *Грицак Я.* Страсті за націоналізмом: стара історія на новий лад / Я. Грицак. – К.: Критика, 2011. – 350 с.
5. *Ясь О.* Українська зарубіжна історіографія 1945–1991 рр. у світлі рефлексій її репрезентантів / О. Ясь // Ейдос. Альманах теорії та історії. – Вип. 1. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – С. 333–357.
6. *Ясь О.* Українська зарубіжна історіографія 1945–1991 рр.: проблема поколінь та організація дослідницької праці / О. Ясь // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – Ч. 5 / Історіографічні дослідження в Україні. – Вип. 10: Об'єднаний випуск зб. наук. праць на пошану акад. В. А. Сиоля: У 2 ч. – Ч. 2: Історіографія. – К.: НАН України, Ін-т історії України, 2000. – С. 352–391.
7. *Лаас Н.* Характеристика етапів та особливостей вивчення радянської та українознавчої та українознавчої

проблематики гуманітарними науками англо-американських країн у другій половині ХХ ст. / Н. Лаас // Електронний ресурс. [Режим доступу]: http://histans.com/JournALL/xxx/xxx_2012_17/3.pdf 8. *Лаас Н.* Соціальна історія СРСР в американській історіографії: теоретичні дискусії 1980–2000-х років / Н. Лаас // Електронний ресурс. [Режим доступу]: <http://historians.in.ua/index.php/doslidzhennya/410-natalia-laas-sotsialna-istoriia-srsv-v-amerykanskkii-istoriografii-teoretychni-dyskusii-19802000-kh-rokiv> 9. *Бевз Т., Яремчук В.* Проблема україно-польських стосунків у працях І. Лисяка-Рудницького / Т. Бевз, В. Яремчук // Гілея. – Вип. 3. – 2005. – С. 204–213. 10. *Кравченко В.* Листування Романа Шпорлока з Іваном Лисяком-Рудницьким і Юрієм Шевельовим (1962–1982 рр.) / В. Кравченко // Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник. – Вип. 9–10: Patria / За ред. В. Кравченка. – Харків: ТОВ “НТМТ”, 2008. – С. 208–214. 11. *McNeill W. H.* Europe’s Steppe Frontier. 1500–1800. – Chicago, 1964. – 264 р. 12. *Чорновол І.* Теорія компаративних фронтів // Регіональна історія України. Збірник наукових статей. – Вип. 3. – 2009. – С. 41–66. 13. *Лисяк-Рудницький І.* Україна між Сходом і Заходом // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 1 / Пер. з англ. М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицака, А. Дешиці, Г. Киван, Е. Панкеевої. – К.: Основи, 1994. – С. 1–9. 14. *Saïd E.* Орієнталізм / Е. Саїд. – К.: “Основи”, 2001. – 511 с. 15. *Лисяк-Рудницький І.* Роля України в новітній історії // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 1 / Пер. з англ. М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицака, А. Дешиці, Г. Киван, Е. Панкеевої. – К.: Основи, 1994. – С. 145–172. 16. *Лисяк-Рудницький І.* Русифікація чи малоросіянізація // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 2 / Пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. – К.: Основи, 1994. – С. 471–476. 17. *Лисяк-Рудницький І.* Радянська Україна з історичної перспективи // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 2 / Пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. – К.: Основи, 1994. – С. 457–469. 18. *Лисяк-Рудницький І.* Проти Росії чи проти радянської системи? // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 2 / Пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. – К.: Основи, 1994. – С. 319–332. 19. *Лисяк-Рудницький І.* Новий Переяслав // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 2 / Пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. – К.: Основи, 1994. – С. 285–305. 20. *Лисяк-Рудницький І.* Україна в еволюції радянської системи // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 2 / Пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. – К.: Основи, 1994. – С. 307–317. 21. *Лисяк-Рудницький І.* Довкола міжнародного історичного конгресу у Відні // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 2 / Пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. – К.: Основи, 1994. – С. 419–435. 22. *Лисяк-Рудницький І.* Французька і советська революції // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 2 / Пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. – К.: Основи, 1994. – С. 29–37. 23. *Лисяк-Рудницький І.* Переяслав: історія і міф // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 1 / Пер. з англ. М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицака, А. Дешиці, Г. Киван, Е. Панкеевої. – К.: Основи, 1994. – С. 71–82. 24. *Лисяк-Рудницький І.* Іполіт Володимир Терлецький / І. Лисяк-Рудницький // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 1 / Пер. з англ. М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицака, А. Дешиці, Г. Киван, Е. Панкеевої. – К.: Основи, 1994. – С. 221–250. 25. *Лисяк-Рудницький І.* Козацький проект Міхала Чайковського під час Кримської війни: аналіз ідей // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 1 / Пер. з англ. М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицака, А. Дешиці, Г. Киван, Е. Панкеевої. – К.: Основи, 1994. – С. 251–264. 26. *Лисяк-Рудницький І.* Франтішек Духінський і його вплив на українську політичну думку // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 1 / Пер. з англ. М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицака, А. Дешиці, Г. Киван, Е. Панкеевої. – К.: Основи, 1994. – С. 265–280. 27. *Кравців Б., Кубійович В., Оглоблин О., Лисяк-Рудницький І.* Поляки на Україні // Енциклопедія українознавства. Словникова частина. – Гол. ред. В. Кубійович. – Париж, Нью-Йорк, 1993. – Т. 6. – С. 2215–2228. 28. *Ждан М., Кравців Б., Кубійович В., Оглоблин О., Лисяк-Рудницький І.* Польща і Україна // Енциклопедія українознавства. Словникова частина. – Гол. ред. В. Кубійович. – Париж, Нью-Йорк, 1993. – Т. 6. – С. 2236–2357. 29. *Лисяк-Рудницький І.* Польсько-українські стосунки: тягар історії // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 1 / Пер. з англ. М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицака, А. Дешиці, Г. Киван, Е. Панкеевої. – К.: Основи, 1994. – С. 83–110. 30. *Лисяк-Рудницький І.* Дискусійні виступи на міжнародному історичному конгресі // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 2 / Пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. – К.: Основи, 1994. – С. 409–418. 31. *Лисяк-Рудницький І.* Напрями української політичної думки // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 2 / Пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. – К.: Основи, 1994. – С. 63–93.

Ирина Федорив

**НАУЧНОЕ НАСЛЕДИЕ ИВАНА ЛЫСЯКА-РУДНИЦКОГО В КОНТЕКСТЕ
СЛАВИСТИЧЕСКОГО ДИСКУРСА АНГЛО-АМЕРИКАНСКОЙ
ИСТОРИОГРАФИИ**

В статье автор анализирует отдельные концептуальные, в том числе методологические, положения с научного наследия известного украинского ученого И. Лысяка-Рудницкого, касающиеся славистической тематики. Внимание привлекли труды ученого, посвященные истории Восточной Европы, России, СССР, славянским народам в целом.

Ключевые слова: Иван Лысяк-Рудницкий, диаспора, историографический дискурс, славистика, советология.

Iryna Fedoriv

**THE SCIENTIFIC HERITAGE OF IVAN LYSIAK-RUDNYTSKYI IN THE CONTEXT
OF SLAVIC DISCOURSE OF ANGLO-AMERICAN HISTORIOGRAPHY**

In the article the author analyzes some conceptual and methodological provisions of the scientific heritage of the famous Ukrainian scientist Ivan Lysiak-Rudnitskyi related to Slavic subject. Attention has been attracted to the works of the scientist devoted to the history of Eastern Europe, Russia, the USSR, the Slavic people in general.

Key words: Ivan Lysiak-Rudnitskyi, diaspora, historiographical discourse, Slavic studies, Sovietology.